

UDK: 811.163.42:81'243:81'36:81'37

Izvorni znanstveni rad

Prihvaćen za tisak: 26. lipnja 2013.

Milvia Gulešić Machata
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
mgulesic@ffzg.hr

Ana Grgić
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
anargric@ffzg.hr

Zašto je *pet* puno više od *četiri*? O opisu brojevnih riječi u hrvatskome kao inom jeziku

Već na samome početku učenja inoga jezika pojavljuje se potreba za upotrebom brojevnih riječi, bez obzira na to o kojemu je jeziku riječ. U tri tisuće najčešćih riječi hrvatskoga jezika (Moguš i dr. 1999) pojavljuje se tridesetak brojevnih riječi vrlo različitih po svojim gramatičkim obilježjima. U hrvatskome je jeziku, kao i u drugim slavenskim jezicima, problematika brojevnih riječi vrlo složena i potrebno je svladati više morfoloških i sintaktičkih pravila da bi se moglo sudjelovati u svakodnevnoj komunikaciji. Uz to, znanje koje o brojevnim riječima u svojemu prvom jeziku imaju neizvorni govornici hrvatskoga jezika često se ne podudara s onim što trebaju znati o brojevnim riječima u hrvatskome jeziku, stoga su odstupanja u njihovu međujeziku u vezi s brojevima vrlo česta. Da bi se mogla postići bolja ovladanost brojevnim riječima u hrvatskome kao inom jeziku, potrebno ih je prije svega primjereno opisati, zato se u ovome radu nastoji odgovoriti na neka pitanja u vezi s brojevnim riječima za potrebe opisa hrvatskoga kao inoga jezika, npr. koje se riječi hrvatskoga jezika mogu objediniti pod brojevnim riječima, tj. koje su podvrste brojevnih riječi, kakvim bi se načelima autori priručnika trebali voditi pri njihovu opisu i sl. Predstavlja se klasifikacija i opis brojevnih riječi u suvremenim priručnicima hrvatskoga kao prvoga jezika. Rad se temelji na spoznajama o brojevnim riječima općenito i u hrvatskome jeziku (Tafrn 1989, 1999, 2000, 2004, 2011; Pišković 2011; Marković 2011; sve suvremene gramatike hrvatskoga jezika), na spoznajama o međujeziku (Selinker 1992) i o potrebi izravnoga poučavanja gramatičkim pravilima (Novak

Milić 2005) te na spoznajama o leksičkome pristupu u nastavi stranih jezika s posebnim osvrtom na hrvatski (Bergovec 2007).

0. Problematika brojevnih riječi u hrvatskome kao inom jeziku

U svakome jeziku postoje riječi koje su u komunikacijskome smislu važnije od nekih drugih, pa tako i u hrvatskome jeziku. U skupinu komunikacijski važnih riječi nesumnjivo se mogu ubrojiti i mnoge brojevne riječi. Što se pak tiče morfološkoga i sintaktičkoga gledišta, brojevne su riječi (tradicionalno: brojevi) vrlo složena vrsta koja obuhvaća i promjenjive i nepromjenjive riječi, pa se katkad kompromisno govori o njima kao djelomično promjenjivima (Barić i dr. 2005). Neke brojevne riječi morfološki pripadaju imenicama, neke pridjevima, a neke priložima. Iako se tradicionalno opisuju kao zasebna vrsta riječi, jezikoslovci upozoravaju na to da brojevne riječi ne pripadaju posebnoj vrsti riječi (Tafra 1989: 225; Raguž 2007: 104; 2010: 131; Jelaska 2010: 107; Marković 2012: 463). S obzirom na to da o brojevnim riječima u hrvatskome kao prvom jeziku ne postoji ni približno isti stav niti su opisane na isti način, može se reći da je situacija u HIJ-u (hrvatskome kao inom jeziku) još složenija.

Izvorni govornici katkad griješe kad je riječ o složenijim pravilima u vezi s brojevima, naprimjer kod sročnosti s brojevnim imenicama (*Dvojica maskiranih razbojnika *opljačkali Splitsku banku u Zagrebu*).¹ Rijetko griješe kad je riječ o glavnim brojevima, ali zabilježene su i takve pogreške, npr. *Snješko od 4 *metara "čuva" Vatrogasni dom u Kotoribi*,² *Na intervju za posao nakon 34 *godina*,³ *Slap Krčić je 22 *metara visok vodopad na sjeveru kninskog polja kojim se rijeka Krčić obrušava u Krku*.⁴ Međutim, pogreške te vrste u međujeziku neizvornih govornika ne bi se mogle ubrojiti u izvorna odstupanja jer su ona kod izvornih govornika ipak rijetka.

I govornici hrvatskoga kao inoga jezika koji su izvorni govornici nekoga drugoga slavenskoga jezika imaju teškoća s brojevnim riječima u hrvatskome jeziku jer se pravila o brojevnim riječima, iako su (pod)jednako složena u slavenskim jezicima, razlikuju od jezika do jezika.

Teškoće s brojevnim riječima pojavljuju se u poučavanju hrvatskoga kao inoga jezika već od prvih sati početnoga stupnja učenja pa sve do najviše razine, no nekoliko je općih mjesta i najčešće postavljenih pitanja: 1) kako

¹<http://www.politikaplus.com/novost/72174/dvojica-maskiranih-razbojnika-opljackali-splitsku-banku-u-zagrebu> (11. ožujka 2013)

²<http://emedjimurje.hr/drustvo/snjesko-od-4-metara-cuva-vatrogasni-dom-u-kotoribi> (11. ožujka 2013)

³<http://webcafe.net.hr/bizzar/na-intervju-za-posao-nakon-34-godina> (11. ožujka 2013)

⁴<http://www.panoramio.com/photo/52207238> (11. ožujka 2013)

brojimo na hrvatskome jeziku; 2) zašto kažemo četiri čovjeka, a pet ljudi;⁵ 3) što znači neka brojevnja riječ;⁶ 4) koje brojevnje riječi sklanjamo i kako;⁷ 5) koje brojevnje riječi imaju rod i kako se slažu s drugim riječima i sl. Na neka je pitanja s kojima se lektori svakodnevno susreću u poučavanju HIJ-a katkad teško odgovoriti jer su brojevnje riječi (njihova klasifikacija, morfologija itd.) vrlo različito predstavljene u jezičnim priručnicima. U njima ima različitih mišljenja o pojedinim problemima, nedosljednosti, pa i netočnosti, što pokazuje da opis brojevnih riječi u hrvatskome jeziku nije jednostavan zadatak.

1. Opis brojevnih riječi u priručnicima za izvorne govornike

Sve suvremene gramatike hrvatskoga jezika, a i neki drugi priručnici, opisuju brojevnje riječi. Međutim, pod njima ne podrazumijevaju uvijek iste (pod)vrste riječi, ne opisuju ih u istim poglavljima, niti na isti način. Opis brojevnih riječi umnogome se razlikuje od gramatike do gramatike, vjerojatno više no što se razlikuju opisi drugih vrsta riječi. Ovdje se ukratko nastoji prikazati kakvi su ti opisi i u čemu se razlikuju.

U različitim suvremenim gramatikama i drugim priručnicima hrvatskoga jezika brojevi se obrađuju kao zasebna vrsta riječi. Definiraju se kao riječi koje izriču koliko je čega (glavni brojevi) ili koje je što po redu (redni brojevi) (npr. Težak, Babić 2005: 89 i 134; Barić i dr. 2005: 214; Ham 2002: 69 i 72). Neke gramatike opisuju brojeve, ali ih ne definiraju (Grubišić 1995, 2007; Raguž 1997, 2010). U tim se gramatikama brojevi ubrajaju u promjenjive riječi. Iako se u gramatikama pri definiranju brojeva spominju samo glavni i redni brojevi, u poglavlju o brojevima obično se govori i o drugim brojevnim riječima: ovisno o gramatici, govori se o brojevnim imenicama, brojevnim pridjevima i brojevnim priložima. Neki autori proširuju popis brojevnih riječi (Raguž 1997: 105 i 106, Marković 2012: 490) pa u brojevnje imenice ubrajaju i naprimjer imenice tipa *polovinka*, *četvrtinka*; *dvica*, *trica*; *dvojka*, *trojka*; *trojci* / *trojke*. Ono što se, dakle, pod brojevima podrazumijeva, razlikuje se od gramatike do gramatike. Tako se naprimjer u gramatici autora S. Babića i dr. opisuju (u)množni, priložni i dijelni brojevi (1991: 667), kao i u *Jezičnome savjetniku* (1999: 172), dok ih ostale gramatike ne spominju kao zasebne podskupine brojeva. Slično tomu, neke gramatike

---

⁵Otuda dolazi i pitanje iz naslova: Zašto je *pet* u hrvatskome jeziku puno više od *četiri*? Usp. Grubišić (2007: 220) “*Pet* is the turning point in the agreement. The number *pet* and the numbers following it are used with the verb in the singular but modified words are in the G. pl.”

⁶“Znači li na hrvatskome jeziku *jedne rukavice* zapravo *dvije rukavice*?” ili “Je li *dvoje djece* zapravo *sin i kćerka*?”

⁷Neizvorni govornici nerijetko pitaju zašto se na hrvatskome ne može reći **Dao sam bombone troje djece*, i slično.

(Barić i dr. 2005: 221; Grubišić 1995: 157, 2007: 101; Raguž 1997: 105, 2010: 133) u brojevnice ubrajaju imenice nastale od (nekih) brojeva sufiksom *-ak* (*desetak, petnaestak, dvadesetak...*). Uz to što se pod brojevima podrazumijevaju različite riječi, razlikuju se i nazivi za brojevnice koje autori upotrebljavaju, pa tako naprimjer za riječi *dvoje, troje* i sl. neki jezikoslovci pišu da su brojevnice, a drugi da su zbirni brojevi (Barić i dr. 2005: 218–220; Barić i dr. 1999: 172; Tafra 1989: 234; 2000: 263). Ta dva termina D. Raguž (1997: 105, 111, 2010: 132, 138) rabi sinonimno, a uz to za njih i za imenice tipa *dvojica* uvodi termin zbirne imenice. V. Grubišić (1995: 93, 2007: 105), čija je gramatika namijenjena neizvornim govornicima, pojednostavnio je terminologiju pa sve podvrste brojevnih riječi naziva brojevima (*dvoje, troje*) ili imenicama (*dvojica*). Baveći se brojevnim riječima ponajprije iz perspektive roda, tj. sročnosti, T. Pišković (2011: 202) napominje da su brojevnice na *-ica* (*dvojica*) hibridne imenice jer označavaju skupinu osoba isključivo muškoga roda, a same su te imenice ženskoga roda. Priručnici ne pišu od kojih se glavnih brojeva mogu tvoriti brojevnice, tj. ne objašnjavaju njihovu tvorbu, niti daju njihov popis. Svi priručnici opisuju redne brojeve, no u tim se opisima poneki podaci ne navode, već se podrazumijevaju. Tako većina priručnika navodi samo oblike u muškome rodu ili pak ne govori o njihovoj tvorbi. Postoje i različiti podaci o tome što je redni broj od *tisuću: tisući* ili *tisućiti*.

Govoreći o imenskim riječima uz brojeve *dva, oba, obadva, tri* i *četiri* te uz brojeve *pet* i *veće*, autori priručnika daju u ponečemu različite podatke. Naprimjer, u *Hrvatskoj gramatici* (Barić i dr. 2005: 216) stoji da kod slaganja s brojevima *dva, oba, obadva, tri, četiri* imenica koja znači ono što se broji, i njezin emphridjev ako ga ima (istaknule M. G. M. i A. G.),⁸ stoje u dvojini koja je u muškome i srednjemu rodu jednaka genitivu jednine, a u ženskome rodu ista je kao nominativ množine. Raguž piše kako se obično kaže da je riječ o genitivu jednine muškoga i srednjega roda te o nominativu množine ženskoga roda, ali da se iz primjera kada uz imenicu stoji atribut vidi da to nije nastavak genitiva jednine, već to treba uzeti kao zaseban oblik dvojine, pa tako i primjere za ženski rod treba shvatiti kao dvojina (1997: 109; 2010: 136). S. Ham (2002: 71) piše isto za muški i srednji rod, da uz brojeve *dva, oba, obadva, tri* i *četiri* imenice muškoga i srednjega roda u nominativu imaju oblik dvojine koji je isti kao genitiv jednine, a ženski se rod ne spominje. U nekim se priručnicima ne spominje dvojina, pa naprimjer V. Grubišić piše da su zamjenice, imenice i pridjevi u muškome i srednjemu rodu koji slijede nakon brojeva *dva, tri* i *četiri* uvijek u genitivu jednine, dok su oni u ženskome rodu u nominativu množine (1995: 88; 2007:

---

⁸Važno je napomenuti da bi po tom pravilu bilo npr. *dva *malog sela*, budući da neizvorni govornici sve do najviše razine učenja HJ-a ne uče sklonidbu neodređenih pridjeva.

99),⁹ a tako govori i gramatika J. Silića i I. Pranjkovića (2005: 141 i 142). Gramatika S. Težaka i S. Babića u poglavlju *Sročnost* (2005: 288) piše da su uz brojeve *dva*, *oba* i *tri*, *četiri*, kad se odnose na muški i srednji rod, imenice i pridjevne riječi u dvojini, a da su uz brojeve *dvije*, *obje* i *tri*, *četiri*, kad se odnose na ženski rod, imenice i pridjevne riječi u množini (ne piše u kojem padežu). Sljedeća je točka sročnost broja *pet* i većih brojeva, međutim, ne piše ništa o sročnosti broja *pet* i većih s imenicama i pridjevnim riječima, već o sročnosti s glagolom i glagolskim pridjevom (o čemu se nije govorilo u dijelu o sročnosti s brojevima *dva*, *oba*, *dvije*, *obje*, *tri*, *četiri*). U *Jezičnome savjetniku* (Barić i dr. 1999: 171) piše da brojevi *dva*, *oba*, *tri* i *četiri* i imenica koja može imati i atribut u nominativu, akuzativu i vokativu, čine konstrukciju u kojoj imenica i atribut imaju poseban oblik, ne navode se primjeri, a poslije se (u poglavlju o sročnosti) objašnjava da uz brojeve *dva*, *oba*, *tri* i *četiri* dolazi imenica u dualnome obliku koji je za muški i srednji rod jednak genitivu jednine, a za ženski rod nominativu, akuzativu i vokativu množine (1999: 263). Za broj *pet* i veće piše da imenica uz njih dolazi u genitivu množine (1999: 171). U *Akademijinoj gramatici* (Babić i sur. 1991: 486) o imenicama uz brojeve ne piše se u poglavlju o brojevima, već u poglavlju o imenicama. Navodi se da imenice muškoga i srednjega roda kad stoje uz brojeve *dva*, *tri*, *četiri*, *oba* imaju poseban oblik koji se naziva dvojina, dual, paukal ili malina, a za imenice ženskoga roda piše da “uz te brojeve imaju oblik množine, ali drukčiji nego iza brojeva većih od četiri”. Za imenice uz brojeve *pet* i veće piše samo to što je navedeno u prethodnoj rečenici za ženski rod — da je oblik drukčiji — a za imenice muškoga i srednjega roda ne piše ništa. Problematikom brojeva *dva* (*oba*, *obadva*), *tri*, *četiri* detaljnije se bavi I. Marković (2012: 493–496) koji smatra problematičnim pravilo koje nalazimo u gramatikama — da imenice uz te brojeve dolaze u obliku koji je jednak obliku za genitiv jednine — jer je taj oblik jednak obliku za genitiv jednine samo u imenica, ne i u svih pridjeva i zamjenica, a dijakronijski je to dualni oblik koji sinkronijski nije dobro opisan. Autor kao moguće rješenje daje nove opise takvih sintagmi u gramatikama.

U poglavlju o brojevima većina priručnika ne spominje *nulu*; izuzetak je gramatika V. Grubišića (1995, 2007) i priručnik I. Markovića (2012). I o broju *jedan*, *jedna*, *jedno* također ima različitih mišljenja, pa neki govore da su oblici *jedni*, *jedne*, *jedna* množina brojeva *jedan*, *jedna*, *jedno* (Babić i dr. 1991: 665; Barić i dr. 1999; Grubišić 1995: 87; 2007: 98; Ham 2002: 70; Težak i Babić 2005: 134; Barić i dr. 2005: 216), a neki da su brojevnici pridjevi (Tafra 1989: 227; 2000: 264; Marković 2012: 490), dok D. Raguž o njima piše i kao o množini brojeva *jedan*, *jedna*, *jedno* (1997: 105; 2010:

---

⁹Očito se opis nastojao pojednostavniti jer je riječ o gramatici za neizvorne govornike.

132), i kao o brojevnim pridjevima (1997: 106; 2010: 134). U gramatici autora J. Silića i I. Pranjkovića ne spominju se oblici *jedni, jedne, jedna*. I. Marković piše da *jedni* mogu biti i poimeničeni kad dolaze u opreci s *drugi* (Marković 2012: 492). Za broj *jedan* većina priručnika navodi da se sklanja kao pridjev, ali katkad izostane podatak o tome da se sklanja kao određeni pridjev (Babić i dr. 1991: 665). Za broj *jedan* obično se ne napominje da i u složenim brojevima može biti u različitim rodovima, pa piše samo *dvadeset (i) jedan*, a ne i *dvadeset (i) jedna, dvadeset (i) jedno*. Takav se podatak o različitim rodovima ne daje ni za broj *dva, dvije*.

Katkad se u istome priručniku brojevnje riječi opisuju različito — naprimjer u poglavlju o morfologiji *Hrvatske gramatike* (Barić i dr. 2005: 221) piše da se riječi koje znače približnu količinu (i koje se u ovoj gramatici ubrajaju u brojne imenice) tvore sufiksom *-ak* od osnove brojeva *devet, deset, petnaest, dvadeset* i većih desetica te od brojeva *sto, stotinjak* i 1000, a u poglavlju o tvorbi riječi (Barić i dr. 2005: 388) piše da se takve brojne imenice tvore od desetica i brojeva sa završetkom *-est* (npr. *dvanaestak*). Katkad je opis i netočan, pa se naprimjer riječ *troja* u sintagmi *troja vrata* opisuje kao brojevnja imenica, a ne brojevni pridjev (Barić i dr. 1999: 172), iako među tim riječima postoji i naglasna razlika.

Pravila o sročnosti brojevnih riječi s predikatom, kao i o sročnosti sintagmi (koje sadrže brojevnje riječi) s predikatom najčešće su kratka i nepotpuna, kako u poglavlju (poglavljima) koja se bave brojevnim riječima, tako i u zasebnim poglavljima o sročnosti. Od suvremenih je gramatika u tom smislu izuzetak gramatika D. Raguža (1997: 346–360; 2010: 336–350) koja sadrži opširno poglavlje o sročnosti, pa su i pravila o sročnosti brojevnih riječi, tj. njihovim sintaktičkim osobitostima, dana podrobnije no u drugim gramatikama, a poglavlje s podrobnijim podacima o sročnosti (i) brojevnih riječi sadrži i *Jezični savjetnik* (1999: 260–268).

B. Tafra prva u suvremenome hrvatskom jezikoslovlju preispituje model opisa brojevnih riječi u gramatikama i zalaže se za njihovu dosljedniju klasifikaciju i suvremeniji opis. Nastoji da se među brojevnje riječi ne ubrajaju prilozi poput *jedanput*, pridjevi poput *dvostruk*, sintaktički spojevi kao *po dva* (Tafra 1989: 224) ni imenice *dvojica, desetak, trećina* (Tafra 2004: 169–176). Upozorava na brojne propuste u opisu i nudi moguća rješenja i poboljšanja toga opisa (Tafra 1989, 1999, 2000, 2004, 2011). Ta nastojanja nastavlja I. Marković (2012). Šarenilo u opisu brojevnih riječi može zbuniti i visoko obrazovanoga korisnika jezičnih priručnika, a kamoli ne prosječnoga (Tafra 2000: 265). A što je tek s neizvornim govornicima?

2. Brojevne riječi između gramatičke i komunikacijske kompetencije

Postoje brojna istraživanja o tome kako djeca ovladavaju brojevnim riječima u prvome jeziku (npr. Huang i drugi 2011; Musolino 2004). Neizvorni govornici ovladavaju brojevnim riječima u inome jeziku na drugačiji način jer su već ovladali sustavom brojevnih riječi u prvome jeziku, pa znanje o riječima koje znače količinu, redosljed i slično prenose u ini jezik. Zasad ne postoji istraživanje o tome kako neizvorni govornici hrvatskoga jezika ovladavaju brojevnim riječima, ali se u praksi uočava da u njihovu međujeziku postoje brojna odstupanja.

Kako bi učenici HIJ-a ostvarili svoje komunikacijske potrebe (primjerice, rekli koliko imaju godina, u koliko se sati nešto događa, koliko nešto košta, koji je datum, kojega su datuma rođeni i slično), tj. ispravno se koristili riječima za količinu, redosljed i slično, moraju ovladati različitim gramatičkim pravilima. Istraživanja su potvrdila da formalna jezična nastava povoljno utječe na učenje i usvajanje inoga jezika (Novak Milić 2005). U suvremenoj se nastavi stranih jezika kao alternativa tradicionalnom pristupu usmjerenom na gramatiku primjenjuje i leksički pristup. Temelj je takva pristupa osposobljavanje neizvornoga govornika za proizvodnju i primanje različitih leksičkih sklopova kao cjeline, a ne kao zbroja leksema (Bergovec 2007: 53). Važno je reći da je za jezike kao što je hrvatski, koji imaju složenu morfologiju, induktivno usvajanje gramatike znatno teže nego primjerice u engleskome, pa je izravno gramatičko poučavanje nužno.

Govoreći o kvalitativnim aspektima upotrebe govornoga jezika, ZEROJ navodi da govornik na razini B1 prilično točno upotrebljava određeni fond često upotrebljivanih svakodnevnih izraza i fraza vezanih uz relativno predvidive situacije (2005: 29), a za gramatičnu ispravnost piše da govornik na razini B1 komunicira s prihvatljivom točnošću u poznatim kontekstima, da općenito dobro vlada gramatikom iako se osjeća utjecaj prvoga jezika, te da pravi sustavne pogreške, ali je jasno što želi izraziti (2005: 117). To vrijedi i za ovladanost većinom pravila o brojevnim riječima kad je riječ o govorniku na razini B1 u hrvatskome jeziku.¹⁰

Brojna istraživanja govore o tome da je oko dvije do tri tisuće riječi potrebno za svakodnevnu komunikaciju (Jelaska i dr. 2005: 197). Vodeći se tim podacima, iz *Hrvatskoga čestotnog rječnika* (Moguš i dr. 1999) izdvojene su brojevne riječi (Tablica 1) koje se pojavljuju među trima tisućama najčešćih hrvatskih riječi. Već je i pogled na taj popis dovoljan da se uoči velika raznolikost brojevnih riječi kojima je potrebno ovladati već na početnim razinama učenja HIJ-a, mnogo prije nego su učenici sposobni ovladati morfologijom potrebnom za pravilnu upotrebu brojevnih riječi (npr.

---

¹⁰Za brojevne riječi na razini B1 v. *Hrvatski B1: opisni okvir referentne razine B1*.

slaganjem imenice ili imenske sintagme s glavnim brojevima *dva*, *tri* i *četiri*, slaganjem imenice ili imenske sintagme s glavnim brojem *pet* i većim brojevima; pridjevsko-zamjениčkom sklonidbom po kojoj se sklanjaju neke brojevne riječi; brojevnim riječima koje imaju rod i brojevnim riječima koje ga nemaju). Tim se brojevnim riječima nikako ne smije zaboraviti pridodati velik broj glavnih i rednih brojeva koji su u korpusu pisanih tekstova vrlo često bilježeni i brojkama.

1000 najčešćih riječi	2000	3000
<i>jedan</i> num 2996 ¹¹	<i>drugi</i> num 111	<i>hiljada</i> f 50
<i>prvi</i> num 1247	<i>šest</i> num 101	<i>dvojica</i> f 47
<i>dva</i> num 1184	<i>dvadeset</i> num 490	<i>peti</i> num 47
<i>tri</i> num 461	<i>osam</i> num 85	<i>trideset</i> num 47
<i>jedinica</i> f 232	<i>četvrti</i> num 65	<i>petnaest</i> num 42
<i>četiri</i> num 225	<i>sto</i> num 64	<i>milijarda</i> f 40
<i>treći</i> num 210	<i>dvoje</i> n 60	<i>oboje</i> num 37
<i>pet</i> num 201	<i>devet</i> num 56	
<i>milijun</i> m 176	<i>desetak</i> m 55	
<i>tisuća</i> f 172		
<i>oba</i> num 140		
<i>stotina</i> f 126		
<i>deset</i> num 118		
<i>sedam</i> num 114		

Tablica 1. Najčešće brojevne riječi prema *Hrvatskome čestotnom rječniku*

Budući da brojke nisu ušle u *Čestotnik*, možemo pretpostaviti da je brojevnih riječi u tekstovima (kao i u usmenim iskazima) znatno više nego što je vidljivo iz toga popisa.¹² Ta pretpostavka dodatno govori u prilog tezi da su brojevne riječi u svakodnevnim komunikacijskim situacijama iznimno česte. Već u najosnovnijemu leksiku, u prvih tisuću riječi, pojavljuju se glavni brojevi (*jedan*, *dva*, *oba*, *tri*, *četiri*, *pet*, *sedam*, *deset*) i redni brojevi (*prvi* i *treći*) te jedna brojevna imenica u širem smislu (*jedinica*). U prvih tisuću riječi nalazimo i brojeve *stotina*, *tisuća* i *milijun*. U dvije tisuće najčešćih riječi, osim glavnih i rednih brojeva, imamo i brojevne imenice *dvoje* i *desetak*, a u tri tisuće i *dvojica* i *oboje*. Među najčešćim riječima našle su se i riječi *hiljada* i *milijarda* koje se u priručnicima (kao i brojevi *stotina*, *tisuća* i *milijun* koji su u prvih tisuću riječi) redovito obrađuju u poglavljima o brojevima. Ipak, uz njih u *Čestotniku* stoje oznake koje upućuju na

¹¹Brojka uz imenicu označuje broj njezinih pojavnica u jednomilijunskome korpusu (Moguš i drugi 1999).

¹²Može se pretpostaviti da su, posebice u potkorpusima udžbeničkih tekstova i novina, glavni i redni brojevi vrlo često bilježeni brojkama, a ne riječima (npr. datumi, godine, različite mjere).

to da je riječ o imenicama. Svakako valja razlikovati brojeve *sto/stotinu*, *tisuću*, *milijun*, *milijardu*, koji su nesklonjivi (tzv. okamenjeni akuzativi) od imenica *stotina*, *tisuća*, *milijun* itd., koje su sklonjive. B. Tafra (2011: 187) smatra da je imenica *milijun* (i druge iz te skupine) nastala poimeničenjem broja. T. Pišković navodi da postoji težnja da manji brojevi budu što sličniji pridjevima, a veći brojevi (*stotina*, *tisuća*, *milijun*, *milijarda*) što sličniji imenicama (2011: 202).

3. Osnovna načela opisa brojevnih riječi u HIJ-u

Kako bi govornici HIJ-a mogli ispuniti svoje komunikacijske potrebe, brojevnih je riječi potrebno, prije svega, opisati na odgovarajući način. Nakon toga važno je odrediti kojim brojevnim riječima trebaju ovladati govornici na određenim razinama po ZEROJ-u i konačno, razraditi metodologiju ovladavanja brojevnim riječima.

Slijede osnovna načela koja bi trebala poštivati gramatika HIJ-a glede opisa brojeva.

Svrhovitost — Brojevi trebaju biti opisani s gledišta inoga jezika, tako da se ne pretpostavlja imanentno znanje gramatike hrvatskoga standardnoga jezika koje neizvorni govornici nemaju.

Preciznost — Brojeve se treba nastojati opisati precizno i potpuno; naprimjer, ne bi se smjelo dogoditi da se propusti opisati rod kod rednih brojeva zbog toga što je rod već opisan kod pridjeva.

Prototipnost — U vezi s brojevima najprije bi se trebala navoditi prototipna pravila, zatim neprototipna, ali česta, a na kraju neprototipna pravila koja nisu česta.

Postupnost — Brojevnih bi se riječi trebalo opisivati (i poučavati) korak po korak, od onoga što je lakše prema težemu, tj. od osnovnih i lakših informacija prema složenijima i težima — znači od usustavljanja brojeva, glavnih i rednih brojeva do brojevnih imenica te brojevnih pridjeva za najviše stupnjeve učenja; od jednostavnih pravila o sročnosti (npr. sročnost rednih brojeva s imenicom) do složenih pravila o sročnosti (npr. sročnost s brojevnim imenicama); od sklonidbe broja *jedan*, *jedna*, *jedno* do sklonidbe brojeva *dva*, *dvije*, *tri*, *četiri*, koji se sklanjaju samo u višemem varijetetu hrvatskoga standardnoga jezika.

Čestotnost — U opisu HIJ-a trebalo bi se poštivati i načelo čestotnosti, znači da bi se najčešće brojevnih riječi (npr. glavni brojevi) opisivali prije rjeđih i rijetkih brojevnih riječi (npr. brojevnih pridjeva tipa *dvoji*, *dvoje*, *dvoja*).

Što se tiče samoga opisa brojevnih riječi, prvo je pitanje — što bi u opisu HIJ-a trebalo podrazumijevati pod brojevnim riječima? Mogući je odgovor da se pod brojevnim riječima podrazumijevaju glavni brojevi, redni brojevi, brojevnih imenica u užemu i širem smislu te brojevnih pridjevi. Prilozi

poput *jedanput*, *desetak* i pridjevi kao *dvojak*, *stostruk* ne bi se smatrali brojevnim riječima, već riječima tvorenim od brojevnih riječi. Sljedeće je pitanje bi li brojevne riječi trebale biti opisane u jednome zasebnom poglavlju (kao u gramatikama hrvatskoga jezika za izvorne i neizvorne govornike) ili u različitim poglavljima, tj. redni brojevi u poglavlju o pridjevima, brojevne imenice u poglavlju o imenicama itd.? Moguće bi rješenje moglo biti prvo. Naime, usprkos svim teškoćama s opisom takve neujednačene “vrste” riječi, iz semantičkih je razloga poželjno okupiti brojevne riječi u jednome poglavlju jer sve brojevne riječi povezuje izražavanje neke količine ili redosljeda. Ako opseg priručnika to dopušta, o brojevnim se riječima može govoriti i u drugim poglavljima (npr. o brojevnim imenicama i u poglavlju o brojevima i u poglavlju o imenicama, kao što to i čine neke gramatike, npr. Silić i Pranjković 2005). Uz to bi bilo potrebno da priručnik u kojemu se opisuju (i) brojevi u HIJ-u ima zasebno i opširno poglavlje o sročnosti, koje bi uključivalo (i) brojeve (kao u gramatici Raguž 1997, 2010).

Na pojedinačnim razinama opis brojevnih riječi u HIJ-u trebao bi se umnogome razlikovati od opisa brojevnih riječi za izvorne govornike. Valjalo bi imati na umu poteškoće s ovladavanjem brojevima na različitim razinama — fonetskoj, pravopisnoj, morfološkoj, sintaktičkoj i semantičkoj, pa opis prilagoditi tomu.

Pojedine su brojevne riječi vrlo složene kada je riječ o izgovoru. Samo *Gramatika hrvatskoga jezika* (Silić i Pranjković 2005: 141) u poglavlju o glavnim brojevima donosi pravila o izgovoru, npr. slog se *-aēst* izgovara se [a₁ist]: *jedānaēst* [jedana₁ist]; *dvādeset dvā* [dvādeset:vā]. Druge gramatike i priručnici o tome ne govore, a priručnik o brojevnim riječima za neizvorne govornike svakako bi trebao sadržavati pravila i savjete o izgovoru brojevnih riječi. Smatra se da pisanje i(li) zapisivanje riječi na hrvatskome jeziku nije složeno kao u nekim drugim jezicima. Ipak, kod pisanja nekih brojevnih riječi nerijetko se pojavljuju poteškoće jer u njima dolazi do različitih promjena (npr. *četiri*, *četnaest*, *četrdeset*, *četiristo*; *šest*, *šesnaest*, *šezdeset*, *šesto ili šeststo*; *devet*, *devetnaest*, *devedeset*, *devetsto*). Bez obzira na složenost pisanja pojedinih brojevnih riječi, učenici HIJ-a trebaju znati ispravno napisati najčešće riječi i one kojima su na određenoj razini učenja već leksički ovladali (usp. Grgić i Udier 2012).

Što se tiče morfologije i tvorbe brojeva, jasno treba biti opisano koje brojevne riječi (od nule do složenih brojeva) imaju gramatički rod, a koje nemaju tu kategoriju; koje brojevne riječi imaju gramatički broj, a koje ga nemaju; koje se brojevne riječi sklanjaju, i kako (kao određeni pridjevi, kao imenice, ili pak imaju zasebnu sklonidbu), a koje ne; kako se tvore složeni brojevi; kako se tvore redni brojevi; koji je broj redni u složenim rednim brojevima; kako se izriče datum s glagolom “biti” (npr. *Danas je treći siječnja.*), ali i s drugim glagolima (npr. *Rodio se trećeg siječnja.*).

Glede sintakse, važno je da opis brojeva u HIJ-u obuhvati sva jednostavna i složena pravila o sročnosti brojeva s ostalim riječima u sintagmama i rečenicama: sročnost broja *jedan*, *jedna*, *jedno*, sročnost broja *dva*, *oba*, *dvije*, *obje*, *tri* i *četiri* s imenicama i pridjevnim riječima te sročnost takvih sintagmi s glagolom i glagolskim pridjevom; sročnost brojeva *pet* i većih s imenicama i pridjevnim riječima te sročnost takvih sintagmi s glagolom i glagolskim pridjevom; sročnost brojevnih imenica na *-ica* i *-oje* / *-ero* s imenicama i pridjevnim riječima te sročnost takvih sintagmi s glagolom i glagolskim pridjevom; sročnost brojevnih imenica u širem smislu (npr. *četvrtina*, *petica*, *osmaš*). Trebalo bi opisati i brojevne riječi u različitim funkcijama u rečenici da bi neizvorni govornici znali da rečenice poput **Kupio sam troje djece igračke* nisu pravilne, tj. da ne bi upotrebljavali nepravilne sintaktičke konstrukcije.¹³

Sa stajališta semantike treba biti precizno opisan odnos gramatičkoga roda i spola osoba ili bića koja imenuje brojevena imenica (usp. Cvitanušić Tvico i Gulešić Machata 2012). Također, neizvorne bi govornike valjalo upoznati s činjenicom da se u semantici brojevnim riječima pridodaju različita simbolična značenja koja su katkad jednaka, a katkad različita u različitim jezicima. Uz simbolično značenje, brojevne riječi mogu imati i svoje pragmatično (preneseno, emotivno) značenje (Pintarić 2003: 613).

Primjer opisa broja *jedan*

Priručnik hrvatskoga jezika trebao bi, dakle, detaljno i precizno opisati brojevne riječi. To se može pokazati na primjeru jedne brojevne riječi. Tako bi za broj *jedan* opis trebao sadržavati desetak vrsta podataka:

- o značenju broja *jedan*
- o tome da ima kategoriju roda
- o tome da se događa glasovna promjena
- o tome da u nominativu ima samo neodređeni oblik
- o sklonidbi broja *jedan* (sklanja se samo kao određeni pridjev)
- o njegovoj sročnosti s imenicama, pridjevima i zamjenicama
- o njegovoj sročnosti s predikatom
- o tome kako funkcionira u složenim brojevima
- o oblicima *jedni*, *jedne*, *jedna* (njihovu značenju, sklonidbi, rodu i broju)
- o uporabi brojevnoga pridjeva *jedni* kad dolazi u opreci s *drugi* (poimeničenje)
- o brojenju (rabi se nepromjenljivo *jedan*).

---

¹³ Jezični priručnici za izvorne govornike ne opisuju upotrebu padežnih oblika sintagmi s brojevnim riječi, niti postoji takav opis za hrvatski kao ini jezik.

4. Zaključak

Brojevine su riječi komunikacijski vrlo važne, a s morfološkoga i sintaktičkoga gledišta u hrvatskome jeziku vrlo složene. Brojevi se zbog komunikacijskih potreba učenika HIJ-a u njihovu međujeziku pojavljuju od samoga početka učenja, a gramatička su pravila koja tu komunikaciju omogućuju katkad vrlo složena, pa se njima ne može ovladati na početnome stupnju učenja. Dodatna je poteškoća s brojevima i stanje u suvremenim hrvatskim gramatikama u kojima se pod brojevima ne podrazumijevaju potpuno iste riječi (naprimjer, imenice koje znače približnu količinu nečega svrstavaju se negdje u brojeve, negdje se ne spominju; negdje se u poglavlju o brojevima spominju tzv. (u)množni, priložni i dijelni brojevi, a drugdje ne); negdje su neke riječi koje se smatraju brojevima obrađene na različitim mjestima u gramatikama, a i djelomično različito opisane. Iako većina analiziranih gramatika i nije namijenjena neizvornim govornicima, pa se i ne očekuje opis brojevnih riječi s gledišta hrvatskoga kao inoga jezika, opis im je umnogome nepotpun i za izvorne govornike. Stoga oni koji poučavaju hrvatski kao ini jezik nailaze na teškoće kada treba podrobno i precizno opisati brojeve, a priručnik o brojevnim riječima za hrvatski kao ini jezik ne postoji. Zbog toga se ovim radom, uz prikazivanje najčešćih teškoća neizvornih govornika s brojevnim riječima, ponudio model opisa koji bi prikazao brojevine riječi “izvana”, s gledišta neizvornoga govornika, bez podrazumijevanja imanentne gramatike. Uključio bi kao brojevine riječi sljedeće kategorije: glavne brojeve od nule do složenih brojeva, redne brojeve, brojevine imenice (u užemu i širem smislu) i brojevine pridjeve. Načela su kojima bi se takav opis vodio svrhovitost (opis s gledišta inoga jezika), preciznost (točnost i potpunost opisa), prototipnost (opis prototipnih pravila na početku), postupnost (od lakšega prema težemu) i čestotnost (opis češćih brojevnih riječi prije rjeđih). Brojevine riječi trebaju biti opisane potpuno i precizno, tj. uključivati sve potrebne elemente, kao što je u radu pokazano na primjeru broja *jedan*.

Literatura

- Babić, S. i drugi (1991) *Povijesni pregled, glasovi i oblici hrvatskoga književnog jezika*, Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti — Globus nakladni zavod.
- Barić, E. i drugi (2005) *Hrvatska gramatika*, 4. izdanje, Zagreb: Školska knjiga.
- Barić, E. i drugi (1999) *Hrvatski jezični savjetnik*, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje — Pergamena — Školske novine, Zagreb.
- Bergovec, M. (2007) Leksički pristup u nastavi stranih jezika s posebnim osvrtom na hrvatski, *Lahor: časopis za hrvatski kao materinski, drugi i strani jezik*, 2/3, 53–66.

- Cvitanušić Tvico, J. i Gulešić Machata, M. (2012) Opis i poučavanje brojevnih imenica u hrvatskom kao inom jeziku, *Lahor: časopis za hrvatski kao materinski, drugi i strani jezik* (u tisku).
- Grgić, A. i Udier, S. L. (2012) Pravopisna kompetencija na razini B1 u hrvatskome kao inome jeziku, *Lahor: časopis za hrvatski kao materinski, drugi i strani jezik* (u tisku).
- Grgić, A., Gulešić Machata, M., Nazalević Čučević, I. (ur.) (2013) *Hrvatski B1: opisni okvir referentne razine B1*, Zagreb: FF press (u tisku).
- Grubišić, V. (1995, 2007) *Croatian Grammar*, Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Ham, S. (2002) *Školska gramatika hrvatskoga jezika*, Zagreb: Školska knjiga.
- Huang, Y., Spelke, E. i Snedeker, J. (2011) What exactly do numbers mean? <http://citeseerx.ist.psu.edu> (28. ožujka 2013)
- Jelaska, Z. (2010) Dvočlane podjele vrsta riječi: samoznačnost i promjenljivost, u *Jezična skladanja — zbornik o šezdesetogodišnjici prof. dr. Ive Pranjkovića*, ur. Badrina, L. i Mihaljević, V., Zagreb: Udruga đaka Franjevačke klasične gimnazije Visoko — Zagreb, 101–125.
- Novak Milić, J. (2005) Djelotvornost gramatičkog poučavanja, u Jelaska i sur., *Hrvatski kao drugi i strani jezik*, Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, 353–358.
- Marković, I. (2012) *Uvod u jezičnu morfologiju*, Zagreb: Disput.
- Moguš, M., Bratanić, M. i Tadić, M. (1999) *Hrvatski čestotni rječnik*, Zagreb: Zavod za lingvistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu — Školska knjiga.
- Musolino, J. (2004) The semantics and acquisition of number words: integrating linguistic and developmental perspectives, *Cognition* 93, 1–41.
- Pintarić, N. (2003) Brojke kao pragmemi, u *Psiholingvistika i kognitivna znanost u hrvatskoj primijenjenoj lingvistici*, ur. Stolac, D., Ivanetić, N., Pritchard, B., Zagreb — Rijeka: Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku, 607–616.
- Pišković, T. (2011) *Gramatika roda*, Zagreb: Disput.
- Raguž, D. (1997) *Praktična hrvatska gramatika*, Zagreb: Medicinska naklada.
- Raguž, D. (2010) *Gramatika hrvatskoga jezika*, Zagreb: vlastito izdanje.
- Selinker, L. (1972) Interlanguage, *International Review of Applied Linguistics* 10, 209–231.
- Silić, J. i Pranjković, I. (2005) *Gramatika hrvatskoga jezika: za gimnazije i visoka učilišta*, Zagreb: Školska knjiga.
- Tafra, B. (1989) Što su brojevi (gramatički i leksikografski problem), *Rasprave ZJ*, sv. 15, 219–237.
- Tafra, B. (1999) Dvije o dvome, u *Teorija i mogućnosti primjene pragmatolingvistike*, ur. Badurina, L. i dr., Zagreb — Rijeka, 769–780.
- Tafra, B. (2000) Morfološka obilježja brojevnih riječi, *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, Zagreb, knj. 26, 261–275.
- Tafra, B. (2004) Dopune hrvatskoj gramatici (uz 400. obljetnicu prve hrvatske gramatike), *Jezik*, 51/5, 169–176.

Tafra, B. (2011) Jedno ili dvoje, u *Slavenski jezici u usporedbi s hrvatskim II.*, ur. Sesar, D. 181–188.

Težak, S. i Babić, S. (1994, 2005) *Gramatika hrvatskoga jezika: priručnik za osnovno jezično obrazovanje*, 10. popravljeno izdanje, Zagreb: Školska knjiga, 1994; 15. izdanje, Zagreb: Školska knjiga, 2005.

Why is *five* much more than *four*? On the description of numeral words in Croatian as a second and foreign language

Already at the very beginning of learning a foreign language, there is a need to use numeral words, regardless of which language it is. In three thousand most frequent words of the Croatian language (Moguš et al. 1999), there are some thirty numeral words very different in their grammatical properties. In Croatian, as in other Slavic languages, the issue of numeral words is a complex one and several morphological and syntactic rules should be mastered in order to be able to utter a simple sentence with such words. In addition, the knowledge of numeral words that the non-native speakers of Croatian have in their first language often does not correspond to what they need to know about numeral words in Croatian. Therefore, deviations in their interlanguage with regard to numbers are very frequent. In order to achieve better mastery over numeral words in Croatian as a foreign language, one first needs to describe them properly, hence this presentation attempts to answer certain questions about numeral words for the needs of Croatian as a foreign language, e.g. which words in the Croatian language can be included under numeral words, i.e. what the sub-types of numeral words are, which principles the authors of handbooks should be guided by in their description etc. We will describe the classification and description of numeral words in contemporary handbooks of Croatian as the first language. The paper is based on insights into numeral words in general and in the Croatian language (Tafra 1989, 1999, 2000, 2004, 2011; Pišković 2011; Marković 2011; all contemporary grammar books of the Croatian language), on insights into interlanguage (Selinker 1992), on the need to teach grammatical rules directly (Novak Milić 2005), and on insights into the lexical approach in teaching foreign languages, with a particular emphasis on Croatian (Bergovec 2007).

Key words: numeral words, mastering a foreign language, morphology, syntax, grammatical description

Ključne riječi: brojevne riječi, ovladavanje inim jezikom, morfologija, sintaksa, gramatički opis